

УДК 620.9:338.432

*І. В. Гончарук,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-1599-5720*

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.17—18.29

ЕНЕРГЕТИЧНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АПК НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*I. Honcharuk,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Economics, Vinnytsia National Agrarian University*

ENERGY INDEPENDENCE OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX ON THE BASIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті визначено роль агропромислового комплексу в економіці України. Розглянуто АПК із позицій забезпечення продовольчої безпеки, розвитку сільських територій, забезпечення зайнятості населення, використання потенціалу для виробництва біопалив і забезпечення енергетичними ресурсами власного виробництва.

Охарактеризовано еволюцію поглядів зарубіжних та вітчизняних вчених на трактування терміну "сталий розвиток". Виокремлено соціальну, екологічну та економічну складову сталого розвитку. Систематизовано модифікації поняття "енергетична незалежність" дослідниками "відновлювальної" моделі з обов'язковим задіянням біологічного поля накопичення енергетичних ресурсів. Досліджено роль енергетичної незалежності агропромислового комплексу в реалізації засад сталого розвитку. Представлено цілі сталого розвитку, завдання та індикатори для моніторингу виконання завдань, які корелюють із формуванням енергетичної незалежності аграрного сектора економіки. Енергетичну незалежність розглянуто як комплекс енергозберігаючих заходів, які мають здійснюватись на основі практичної реалізації наукових, економічних, законодавчих, організаційних, технічних, технологічних і екологічних складових, що мають на меті повноту забезпечення потреб держави в енергії власного виробництва, а також раціональне споживання енергетичних ресурсів із поступовим нарощуванням та впровадженням угосподарський оборот найбільш економічно доцільних джерел енергії, де пріоритетне місце в Україні мають посідати біопалива.

Запропоновано схематичне позиціонування рольового зв'язку енергетичної незалежності і сталого розвитку. Представлений авторський концепт визначення засад організаційно-економічного збалансування інтересів суспільства і агрогосподарської системи в досягненні енергетичної незалежності за контурами: продовольча безпека; експортний потенціал; виробництво сільськогосподарської сировини для переробної промисловості; екологічність; розвиток сільських територій.

Встановлено, що в Україні наявний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції-сировини створює сприятливі умови для досягнення цілей енергетичної незалежності за рахунок використання потенціалу агропромислового комплексу через активізацію опції виробництва відновлюваної енергії.

The article defines the role of the agro-industrial complex in economy of Ukraine. The agro-industrial complex is considered from the standpoint of food security, rural development, employment, use of potential for biofuel production and provision of energy resources of own production.

The evolution of views of foreign and Ukrainian scientists of the term "sustainable development" is characterized. The social, ecological and economic components of sustainable development are singled out. Modifications of the concept of "energy independence" are systematized by researchers of the "renewable" model with the obligatory use of the biological field of energy resources accumulation.

The role of energy independence of the agro-industrial complex in realization of sustainable development principles is investigated. The goals of sustainable development, tasks and indicators for monitoring the implementation of tasks that correlate with the formation of energy independence of the agricultural sector of the economy are presented. Energy independence is considered as a set of energy saving measures to be implemented on the basis of practical implementation of scientific, economic, legislative, organizational, technical, technological and environmental components aimed at meeting the needs of the state in energy of own production, as well as rational consumption of energy resources gradual increase and introduction into economic turnover of the most economically feasible energy sources, where biofuels should be a priority in Ukraine.

Schematic positioning of the role relationship with energy independence and sustainable development is proposed. The author's concept of determining the principles of organizational and economic balancing of the interests of society and the agricultural system in achieving energy independence along the contours is presented: food security; export potential; production of agricultural raw materials for the processing industry; environmental friendliness; development of rural areas.

It is established that in Ukraine the existing potential for the production of agricultural raw materials creates favorable conditions for achieving the goals of energy independence by using the potential of the agro-industrial complex through the activation of the option of renewable energy production.

Ключові слова: енергетична незалежність, сталий розвиток, агропромисловий комплекс, потенціал, відновлювальні джерела енергії, продовольча безпека.

Key words: energy independence, sustainable development, agro-industrial complex, potential, renewable energy sources, food security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аграрний сектор економіки України відіграє одну з ключових ролей у розвитку нашої держави і залишається визначальною складовою суспільного розвитку. Це зумовлюється тим, що агропромисловий комплекс гарантує продовольчу безпеку, постачає сировину іншим секторам економіки, забезпечує розвиток сільської місцевості та зайнятості, нарощує експортний потенціал країни та ін. Агропромисловий комплекс є ключовим локомотивом української економіки та її провідною ланкою, створюючи вагомий внесок у валову додану вартість (10,1% ВВП за 2018 рік) та формуючи майже половину експорту країни (44,3% в експорті товарів за 2019 рік). Вітчизняний аграрний сектор фактично єдиний із сукупності видів економічної діяльності, який демонструє зростання як в умовах фінансової кризи 2008—2009 рр., так і у складних соціально-економічних умовах 2014—2019 рр. Водночас перспективи розвитку аграрного сектора України значною мірою визначатимуться від реалізації засад сталого розвитку.

Сьогодні практично усі сфери життєдіяльності людини розглядаються у контексті сталого розвитку. Аналогічно такому сенсу позиціонується і концепт енергетичної незалежності аграрного сектору. Критерієм визначення доцільності заявленої методології є безумовний зв'язок галузі з природою, залежність від природного капіталу, що обумовлює зокрема виключну роль відновлюваних джерел енергії (сільськогосподарського походження) у формуванні енергетичної незалежності галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання досягнення енергетичної незалежності є надзвичайно актуальними. Сільське господарство споконвіків було і надалі залишатиметься відправною точ-

кою відтворення соціально-економічних систем. Наукова дискусія, щодо проблематики у заданому контексті в рамках агроекономічного дискурсу, ще започаткована у працях Ф. Кене [14], Д. Медоуза, Б. Уорд, розкрита у теорії В. Вернадського [2], Л. Руденка [3]. Вітчизняна агроекономічна дискусія про сутність і значення енергетичної незалежності АПК на засадах сталого розвитку, а також механізми її досягнення на національному рівні, рівні галузі, суб'єктів господарювання (енергетична автономія) ведеться у працях: Г. Калетніка [9; 10], В. Месель-Веселяка [15], О. Шпичака [20], І Кириленка [16], І. Яснолоб [17], О. Шпикуляка [18]. Б. Панасюка [19], Ю. Лопатинського [6], С. Тодорюка [6], М. Хвесика [1], В. Прадуна [4], З. Герасимчук [5], Т. Ємчик [10], Д. Токарчук та ін.

Сталий розвиток, як зазначають вітчизняні дослідники, зокрема М. Хвесик, позиціонований у глобальних стратегіях світового соціально-економічного порядку як система критеріїв, дотримання яких дозволяє зберегти достатньо засобів для нормальної життєдіяльності прийдешніх поколінь. Методологічно розкрито "інноваційний контекст сталості за двома основними напрямками — інституціоналізації господарських відносин і подолання глибокої соціальної та територіальної диференціації цивілізаційного розвитку" [1, с. 9].

В. Вернадський згадував керований соціоеволюційний розвиток, тобто розвиток, узгоджений із об'єктивними законами еволюції природи і суспільства, що відповідає поняттю сталого розвитку [2]. Л. Руденко й І. Горленко виокремлюють чотири типи модифікацій поняття "сталий розвиток", залежно від рівня управління (державна, екосистема, складові екосистеми (природа, населення, господарство), територія) [3, с. 290]. Інший поділ визначень пропонує В. Прадун, зокрема у залежності від спеціальності вчених, які досліджують цю ка-

тегорію, — біологи, екологи, економісти [4]. З. Герасимчук [5], запропонувала підхід до систематизації визначень "сталий розвиток" залежно від соціальної, екологічної та економічної складових.

Ю. Лопатинський, С. Тодорюк визначили детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств [6].

Т. Ємчик у своїх працях досліджує стратегічні питання енергетичної політики й ролі біоенергетики в забезпеченні енергетичної незалежності України [10].

Г. Калетнік розробив наукові засади диверсифікації розвитку виробництва альтернативних джерел енергії у всіх сферах господарського життя України, науково-технічне забезпечення енергетичної автономізації агропромислового виробництва на основі ефективного використання традиційних та виробництва і застосування поновлюваних джерел енергії [9].

О. Шпичак вважає що "... практично існує лише одна проблема — енергетична..., ...продукти харчування людини є також видами енергетичних ресурсів, які через специфічний двигун внутрішнього згоряння (шлунок) забезпечують її життєдіяльність..." [20], тим самим проблематику енергетичного забезпечення ставить на перше місце; в дослідженні І. Кириленка значиться позиція, що: "роль аграрного сектору, безперечно, є вирішальною у поєднанні елементів енергетичної та продовольчої безпеки держави", тому "...потрібна виважена, збалансована та заощадлива стратегія розвитку біоенергетики як однієї із основних складових системного розвитку аграрного сектору" [16]; І. Яснолоб, Т. Чайка, О. Горб, Я. Радіонова, досліджуючи проблематику енергетичної незалежності сільських територій переконані, що для забезпечення енергетичної незалежності потрібно створювати умови для розвитку енергоефективних сіл, формування нових типів енергетичних ланцюгів вартості та ринкових структур, тобто розглядають організаційно-інституційну складову досягнення енергетичної незалежності [17].

Таким чином, з аналізу досліджень питання енергетичної незалежності видно, що майже всі дослідники є прихильниками "відновлюваної" моделі з обов'язковим задіянням біологічного поля накопичення енергетичних ресурсів, що відповідає засадам сталого розвитку, водночас потребує подальшого дослідження визначення ролі аграрного сектора економіки у забезпеченні не лише власної енергетичної незалежності галузі, а й країни на засадах сталого розвитку.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — дослідити роль енергетичної незалежності агропромислового комплексу в реалізації засад сталого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

У 1987 році Гру Гарлем Брундтланд запропонував визначення терміну "сталий розвиток" як розвиток, що відповідає потребам сучасності, не впливаючи на здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [6, с. 8].

Стратегія сталого розвитку України до 2030 року визначає його як процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження й поетапного

відтворення цілісності навколишнього природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і вимогами суспільства.

Сталий розвиток вимагає узгоджених зусиль щодо створення всеосяжного, сталого та стійкого майбутнього для людей та планети. Для досягнення сталого розвитку надзвичайно важливо гармонізувати три основні елементи: економічне зростання, соціальну інтеграцію та охорону навколишнього середовища. Ці елементи взаємопов'язані, і всі вони мають вирішальне значення для добробуту окремих людей та суспільств [8].

Сучасний стан аграрного сектору України засвідчує незбалансованість його розвитку, коли перевага надається економічній складовій при вторинності екологічної та соціальної.

У нинішніх умовах глобалізації, які зумовлюють інтенсифікацію виробництва, людина наносить непоправну шкоду навколишньому середовищу, втручаючись у природні процеси, нехтуючи природою задля задоволення власних інтересів та отримання прибутку. Екологічна ситуація у світі залишає бажати кращого. Збільшилась кількість природних катаклізмів, руйнуються екосистеми, відбуваються незворотні процеси знищення озонного шару та ін. У гонитві за економічними вигодами соціальна складова розвитку часто відходить на другий план. Так, в Україні агрохолдинги, отримуючи надприбутки, водночас наносять значні руйнування інфраструктурі сіл, не компенсуючи, при цьому, знищення робочих місць та не приймаючи, практично, участі у вирішенні проблем сільських територій. Вони ж часто нехтують екологічною складовою, концентруючись на максимізації прибутку. Саме тому в сучасних умовах господарювання важливим є урівноваження економічних пріоритетів із екологічними та соціальними. Така рівновага характеризується категорією сталого розвитку [6, с. 7].

У вересні 2015 року у рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту "Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року" було затверджено 17 Цілей сталого розвитку (далі — ЦСР) та 169 завдань. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Було створено національні стратегічні рамки для України на період до 2030 року. Кожна глобальна ціль була переглянута, беручи до уваги специфіку національного розвитку. Результатом цієї роботи стала національна система ЦСР, яка складається з 86 завдань національного розвитку [7].

Енергетичну незалежність розглядаємо як комплекс енергозберігаючих заходів, які мають здійснюватись на основі практичної реалізації наукових, економічних, законодавчих, організаційних, технічних, технологічних і екологічних складових, що мають на меті повноту забезпечення потреб держави в енергії власного виробництва, а також раціональне споживання енергетичних ресурсів із поступовим нарощуванням та впровадженням у господарський оборот найбільш економічно доцільних джерел енергії, де пріоритетне місце в Україні мають посядати біопалива [11, с. 75].

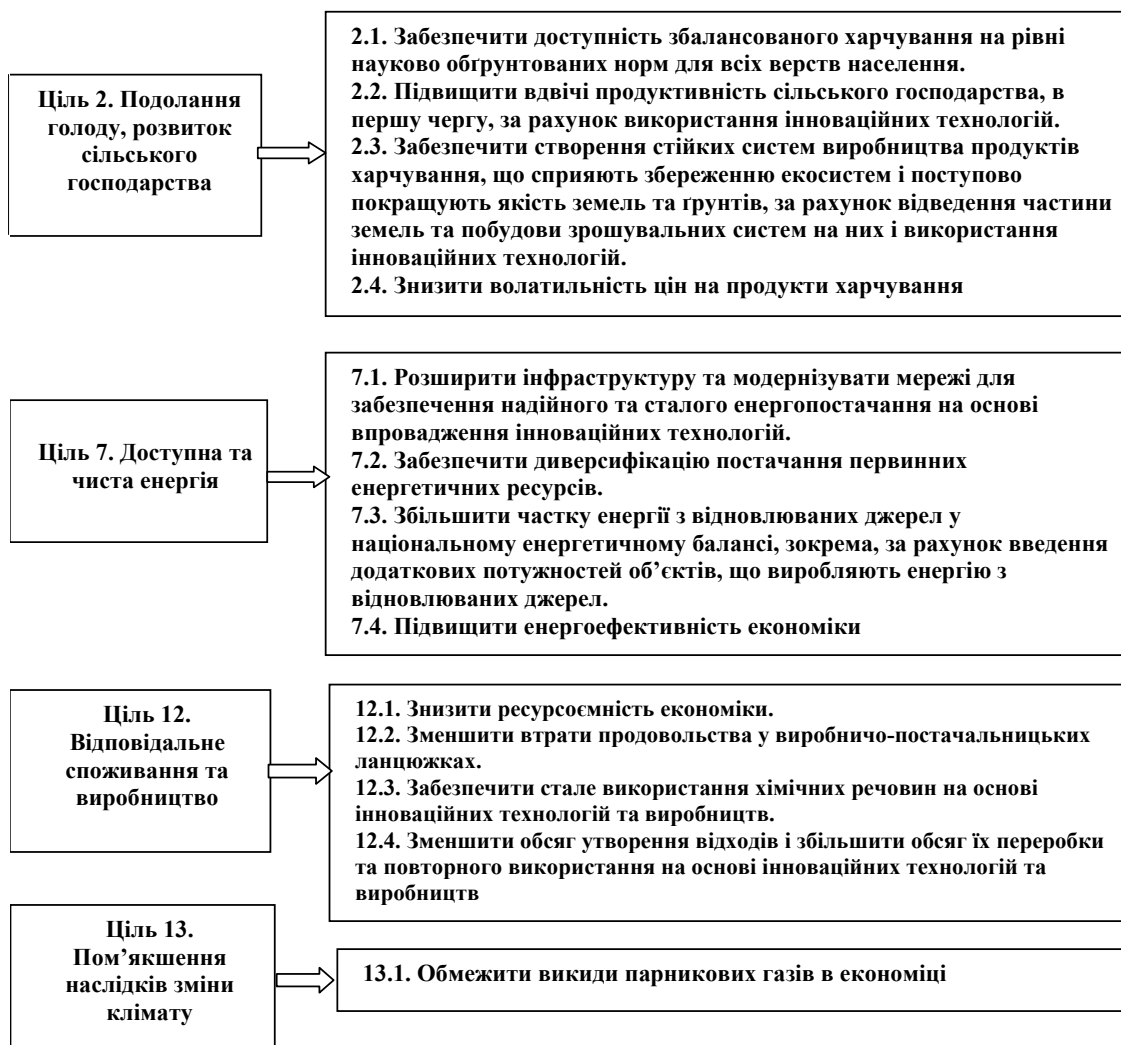

Рис. 1. Цілі сталого розвитку України та їх завдання задля досягнення енергетичної незалежності АПК

Джерело: сформовано автором за даними Національної доповіді "Цілі Сталого Розвитку: Україна" (2019 рік) [7].

Повертаючись до інтерпретування критеріїв сталості при визначенні ролі енергетичної незалежності економіки і агропромислового комплексу, наголошуємо на глобальному його значенні у теоретичній моделі пізнання проблем перспектив розвитку сучасного світу. Адже розвиток суспільства та світової спільноти загалом, у сучасному глобалізованому просторі, залежить від досягнення Цілей сталого розвитку, що задекларовані у глобальній програмі сталого розвитку до 2030 року. Ми відібрали ЦСР та національні завдання з Національної доповіді "Цілі Сталого Розвитку: Україна" (2019 рік), які корелюють із формуванням енергетичної незалежності АПК (рис. 1) [7].

Визначення засад сталого розвитку значно охоплює предметну область пропонованого дослідження, тому характеристика його сутності формує теоретико-методичні підстави для забезпечення достовірності результатів. Із цього приводу наведення теоретичних позицій по суті визначення змісту концепції сталого розвитку природно-економічної системи обумовлює креативне пізнання ролі енергетичної незалежності агропромислового комплексу.

Долучення концепту сталості до визначення засад і перспектив розвитку цивілізаційних систем скрізь впізна-

ване. Вважається, що такий тип розвитку означає "незворотні та закономірні сутнісно-якісні зміни суспільства на основі оптимального поєднання і раціоналізації економічної, екологічної та соціальної сторін такого розвитку з урахуванням потреб майбутніх поколінь" [6, с. 7]. Раціональність такого підходу до реалізації глобальних пріоритетів очевидна, не викликає вона сумнівів щодо зіставлення з теоретико-методичними оцінками ролі енергетичної незалежності агропромислового комплексу. Питання не є дискусійним у принципі, адже оцінювання пріоритету енергетичної незалежності агропромислового комплексу, як складної життєгосподарської системи, пов'язано з критерієм відновлюваності ресурсів. Загалом же і зокрема, сталий розвиток економічних систем — визначальний пріоритет сьогодення, досягнення якого є першочерговим завданням стратегій їх розбудови у світлі збереження спроможності до відновлення. Зазначений факт стосується усіх без виключення сфер забезпечення життєдіяльності людини, одна з яких — енергетична, є надзвичайним пріоритетом разом із проблематикою забезпечення продовольством. Відповідно абсолютну кореляцію у своєму взаємозв'язку, взаємозалежності і домінантності відносно вибудовування засад

сталого розвитку, демонструють чинники формування енергетичної незалежності та безпеки, а також продовольчої незалежності та безпеки. Принциповим є переконання про те, що енергетична незалежність і продовольча безпека — фундаментально-значущі чинники сталого розвитку. Сьогодні світова наукова думка усвідомивши, що світ у своєму розвитку дійшов до "межі" зростання, приділяє значну увагу вивченню проблематики енергонебезпечності — позиціонуванні у цьому аграрної галузі як продуцента відновлювальних джерел енергії. І взагалі усвідомлена, практично доведена — виключна роль енергетичної незалежності агропромислового комплексу у реалізації засад сталого розвитку не піддається сумніву. Щодо розуміння цього, в науці сформувалася достатньо ґрунтовна теоретико-методологічна база, а також реалізуються державні і галузеві стратегії її досягнення, які набувають поширення в механізмах реалізації структурної політики.

У сенсі представлення функціональних характеристик і механізмів реалізації — енергетична незалежність агропромислового комплексу зумовлює сталість, а сталість — енергетичну незалежність (рис. 2).

Ці взаємозв'язки розглядаємо як, безумовно, корельовані з мотиваціями галузевого призначення, а також вимогами часу, які визначають доцільність відновлюваності як соціально-економічного ефекту, що характеризує рівень соціальної відповідальності. Таким чином і по відношенню до засад обґрунтування чинників енергетичної незалежності агропромислового комплексу, сталий розвиток у глобальному ракурсі пізнання цього процесу є категорією і процесом, який характеризує спроможність природно-економічної системи до відновлення.

Енергетична незалежність агропромислового комплексу — стратегічна мета у забезпеченні сталого розвитку національної економіки, бо аграрна галузь є базовою, у ній створюється значна частина національного багатства. Тим більше важливо, що агропромисловий комплекс спроможний гарантувати власну енергетичну незалежність, зокрема автономію за рахунок внутрігалузевого енергетичного потенціалу. Цей потенціал органічно вписується у систему сталого розвитку завдяки відновлюваному характеру заявлених до використання ресурсів.

Відновлювані джерела енергії визнані базовим ресурсом у формуванні енергетичної незалежності, адже дозволяють гарантувати використання опції відновлюваної енергетики з користю, враховуючи Цілі сталого розвитку ООН.

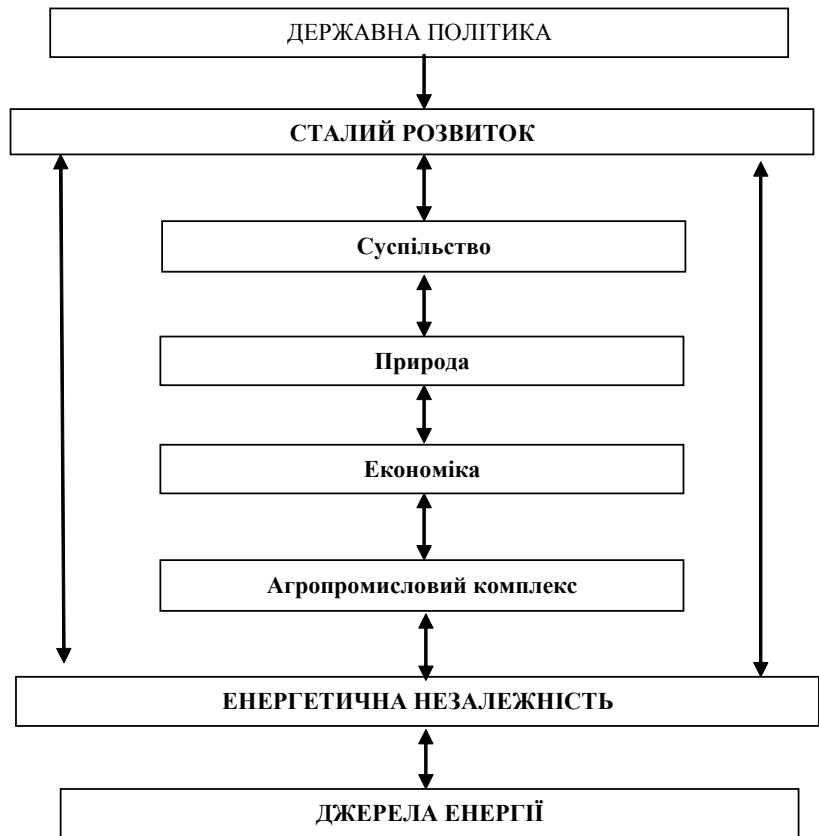

Рис. 2. Схематичне позиціонування ролі зв'язку енергетичної незалежності і сталого розвитку

Джерело: сформовано автором за результатами теоретико-методичних узагальнень і висновків.

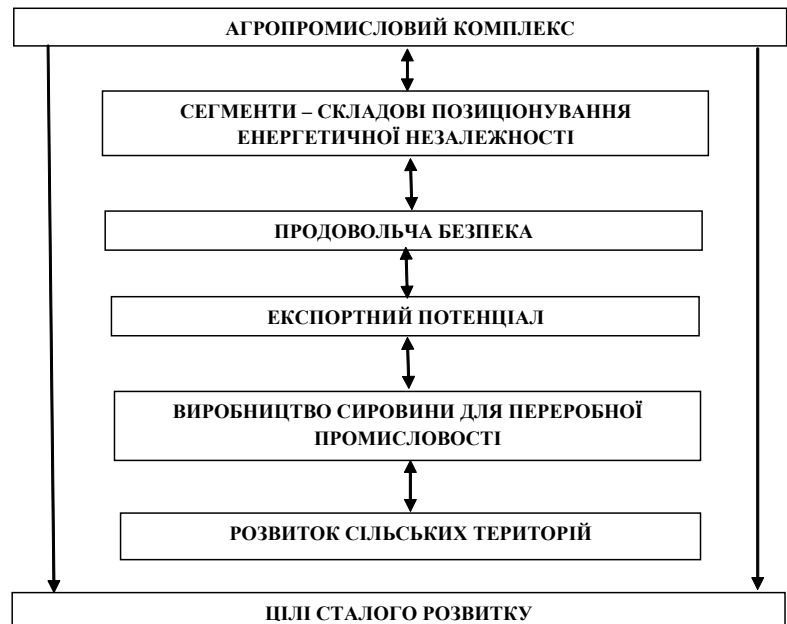

Рис. 3. Концепт визначення засад організаційно-економічного збалансування інтересів суспільства і агрогосподарської системи в досягненні енергетичної незалежності

Джерело: сформовано за результатами авторських узагальнень і систематизацій.

Таблиця 1. Індикатори та цільові орієнтири для виконання завдань Цілей сталого розвитку в АПК (або задля забезпечення енергетичної незалежності АПК)

Індикатори	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	Орієнтир		
						2020	2025	2030
Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД, %	38,3	42,0	41,0	39,4	44,3	51,0	57,0	65,0
Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь України, %	1,0	0,89	0,67	0,72	–	1,10	1,30	1,70
Максимальна частка імпорту первинних енергоресурсів (крім ядерного палива) з однієї країни (компанії) в загальному обсязі їхнього постачання (імпорту), %: вугілля (2701)	54,3	66,7	67,0	70,2	68,6	<15	<12	<12
нафта (2709)	99,9	97,4	85,2	94,2	76,7	<15	<12	<12
газ природний (271121)	37,3	29,5	40,5	37,3	45,1	<15	<12	<12
Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %	4,9	5,8	6,7	7,0	–	11,0	14,2	17,1
Енергоємність ВВП (витрати первинної енергії на одиницю ВВП), кг н. е. на міжнародний долар за ПКС 2011	0,282	0,288	0,267	0,269	–	0,20	0,17	0,14
Енергоємність ВВП	100,0	102,3	94,7	95,3	–	90,0	80,0	60,0
Матеріалоємність ВВП	100,0	100,0	98,2	97,2	–	90,0	80,0	60,0
Вуглецевоємність ВВП	100,0	105,8	85,1	83,8	–	90,0	80,0	60,0
Водоємність ВВП	100,0	98,2	91,6	95,2	–	90,0	80,0	60,0
Відходоємність ВВП	100,0	92,5	111,6	104,0	–	90,0	80,0	60,0
Обсяг утворених відходів усіх видів економічної діяльності на одиницю ВВП, кг на 1000 дол. США за ПКС 2011 року	977,4	904,2	1089,8	1015,7	–	950,0	880,0	800,0
Частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів, %	30,0	29,0	27,6	29,7	–	35,0	45,0	55,0
Обсяг викидів парникових газів, % до рівня 1990 року	33,8	35,7	34,2	–	–	–	–	–
Викиди парникових газів у сільському господарстві, тис. тонн CO ₂ -екв.	39 461	42 178	41 091	44 239	–	–	–	–

Джерело: сформовано автором за даними Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [8].

Природа енергетичної незалежності агропромислового комплексу напряму пов'язана з наявним відновлювальним енергетичним потенціалом, тому науковці сьогодні відстоюють позиції щодо раціоналізації його використання. Економічна цінність енергетичної незалежності агропромислового комплексу, як чинника сприяння сталому розвитку, полягає у можливості збалансування вигод і витрат для суспільства в системі "набуття-використання енергії" за рахунок власних джерел. До цього ж обґрунтованим є висновок про те, що: "Обмеженість у природі запасів традиційних видів палива визначає їх економічну цінність, а тому відновлювальні енергетичні ресурси, в найближчій перспективі, будуть мати перманентне зростання у структурі споживання енергоносіїв. Як наслідок — повномасштабне використання потенціалу розвитку технологій енергозбережен-

ня, підвищення енергоефективності у всіх сферах економіки та споживання відновлювальних енергетичних ресурсів здатне вирішити проблему забезпечення економічного зростання кожної держави, враховуючи конкретні економічні показники і стартові можливості" [16]. У цьому власне і полягає економічний вектор пізнання ролі енергетичної незалежності агропромислового комплексу у реалізації засад сталого розвитку.

Енергетична незалежність агропромислового комплексу щодо її ролі у реалізації засад сталого розвитку розглядається як цільовий орієнтир розвитку цієї сфери господарювання у поєднанні із засадами досягнення продовольчої безпеки, виконання інших функцій, притаманних сільському господарству. Вважаємо, що енергетична незалежність агропромислового комплексу з орієнтацією на досягнення пріоритетних цілей сталого розвитку — це організаційно-економічне збалансування інтересів суспільства і господарської системи за контурами: продовольча безпека; експортний потенціал; виробництво сільськогосподарської сировини для переробної промисловості; екологічність; розвиток сільських територій (рис. 3).

Теоретико-методичні засади оцінки ролі енергетичної незалежності економіки загалом і агропромислового комплексу зокрема, сутнісно корелюють із оцінками ролі енергетики,

спроектовані на концепт стратегії сталого розвитку. Позиціонування аграрного сектору в моделі цього процесу, пов'язане з пошуком економічно обґрунтованих рішень щодо оптимального використання відновлювального енергетичного потенціалу галузі на користь держави, але за відсутності ризиків, зокрема у секторі продовольчого забезпечення, яке безпосередньо впливає на ефекти соціально-економічних змін у суспільстві.

Проте в Україні наявний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції-сировини створює сприятливі умови для досягнення цілей енергетичної незалежності за рахунок використання потенціалу агропромислового комплексу через активізацію опції виробництва відновлюваної енергії.

Енергетична незалежність агропромислового комплексу, за достатніх підстав визначення і теоретичного

обґрунтування, є чинником сталого розвитку всієї економіки, детермінантою, яка всеохопно позиціонується, передусім, у контурах відновлюваності, зокрема енергетичного галузевого потенціалу.

Зауважимо, що Україна входить до десятки країн — найбільших споживачів енергоресурсів, маючи невелику частку в структурі світового продукту. Адже енергозбереження сьогодні стає одним із найважливіших пріоритетів соціально-економічного розвитку в національному та регіональному вимірах. У багатьох країнах світу вже давно існує не лише пошук шляхів зменшення енергоспоживання за рахунок його раціонального використання, але також досить ефективного застосування. Хорошим прикладом є досвід Швеції, Німеччини, Франції, Канади, Китаю, Японії. Розвиток та використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії є важливим чинником у зміцненні енергетичної незалежності та зменшенні негативних наслідків техногенного впливу на довкілля. Позитивним напрямом політики енергозбереження є використання технічної біоенергетики — переробки сировини сільсько- та лісгосподарського походження.

Впровадження екологічно безпечних технологій виробництва і використання біопалив у агроформуваннях не лише сприяють зменшенню викидів вуглекислого газу, а й забезпечують енергетичну незалежність підприємства та галузі, підвищують родючість ґрунту і рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції в цілому.

Сільське господарство може зробити важливий внесок у боротьбу зі зміною клімату шляхом сталого виробництва та захисту природних ресурсів, переробки харчових відходів, рослинницьких решток і гною тварин на біопалива. А сільські громади, за рахунок впровадження світової практики концепції розвитку сільських територій із впровадженням комплексних екобезпечних технологій виробництва і використання біопалив, можуть не лише забезпечити власну енергетичну незалежність, а й поповнятися додатковими надходженнями до бюджету і створенням нових робочих місць [12, с. 44; 13, с. 37; 18].

Це можливо за рахунок виконання національних завдань ЦСР, цільових орієнтирів та їх індикаторів для моніторингу виконання завдань, які затверджені Стратегією сталого розвитку України до 2030 року (табл. 1) [8].

Енергетична незалежність агропромислового комплексу — результат збалансування інтересів учасників системи у тому числі з орієнтацією на сталий розвиток. Теоретичний концепт пізнання ролі такого статусу галузі полягає у аргументативному застосуванні чинника відновлюваності, який відповідає критеріям сталості в межах заявлених цілей — визнаних у глобальному сенсі. Тим більше теоретична модель пізнання енергетичної незалежності інтерпретована з урахуванням методологічних конструкцій засад сталого розвитку, адже співвідноситься з більшістю глобальних цілей.

ВИСНОВКИ

Враховуючи заявлені теоретико-методичні висновки і оцінки, вважаємо, що з теоретичної і, зокрема, з концептуальної точки зору, роль енергетичної незалежності у реалізації засад сталого розвитку слід розглядати через структурну специфіку її формування. У цьому контексті структурна специфіка формування енергетичної незалежності — це видова сукупність складо-

вих (джерел енергії), які позиціонуються в державі, галузі, для забезпечення потреб економіки в енергії власного виробництва. У цьому сенсі характеристики енергетичної незалежності представлені як економічні ресурсні чинники сталого розвитку, за критерієм співвідношення між традиційними і відновлювальними джерелами енергії. Безпосередня кореляція теоретичних засад розуміння специфіки і процесу формування енергетичної незалежності з критеріями сталого розвитку відзначається з введенням до неї відновлювальних джерел енергії. І це логічний висновок, адже серед ЦСР активізація економічних та суспільних стимулів розвитку відновлюваної енергетики — один із пріоритетів.

Література:

1. Хвесик М.А. Економіка природокористування: вектори розвитку: [монографія]. Київ, 2019. 398 с.
2. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста / В.И. Вернадский. — М.: Наука, 1988. — 522 с.
3. Руденко Л.Г. Основополагающие принципы устойчивого развития регионов и их претворение в Украине / Л.Г. Руденко, И.А. Гориленко. — Географическое проблемы стратегии устойчивого развития природной среды и общества. — М.: РАН, 1996. — С. 288—301.
4. Прадун В.П. Економіко-екологічні основи сталого розвитку регіональних агропромислових комплексів: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук.: спец. 08.07.02. НАНУ. Об'єднаний інститут економіки / В.П. Прадун. — Л., 2005. — 41 с.
5. Герасимчук З.В. Екологічна безпека регіону: діагностика і механізм забезпечення: монографія / З.В. Герасимчук, А.О. Олексик; Луц. держ. техн. ун-т. — Луцьк: Надстир'я, 2007. — 280 с.
6. Лопатинський Ю.М., Тодорюк С.І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств: [монографія] / Ю.М. Лопатинський, С.І. Тодорюк. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. — 220 с.
7. Національна доповідь "Цілі Сталого Розвитку: Україна" (2019 рік). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/menu/st_rozv/publ/SDGs-MonitoringReport_v08_24.09.2019.pdf (дата звернення 08.09.2020).
8. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року URL: [file:///C:/Users/Work/Downloads/UNDP_Strategy_v06-optimized%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Work/Downloads/UNDP_Strategy_v06-optimized%20(1).pdf) (дата звернення 07.09.2020).
9. Калетнік Г.М. Диверсифікація розвитку виробництва біопалив — основа забезпечення продовольчої, енергетичної, економічної та екологічної безпеки України. Вісник аграрної науки. 2018. № 11. С. 169—176. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201811-21>
10. Palamarchuk V., Honcharuk I., Honcharuk T., Telekalo N. Effect of the Elements of Corn Cultivation Technology on Bioethanol Production under Conditions of the Right-bank Forest-steppe of Ukraine. Ukrainian Journal of Ecology. 2018. № 8 (3), P. 47—53.
11. Гончарук І.В. Енергетична незалежність як суспільно-економічне явище. Економіка та держава. 2020. № 8. С. 71—77. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.8.71
12. Гончарук І.В. Виробництво біогазу в аграрному секторі — шлях до підвищення енергетичної незалежності та родючості ґрунтів. Агросвіт. 2020. № 15. С. 18—29. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.15.18

13. Гончарук І.В. Досвід формування енергетичної автономії сільських територій: оцінка ролі кооперативів. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 1. С. 23–40. DOI: 10.37128/2411-4413-2020-1-2

14. Кенэ Ф. Физиократы: избранные экономические произведения / Ф. Кенэ, А.Р.Ж. Тюрго, П.С. Дюпон де Немур; пер. с англ. и нем.: П.Н. Ключина. — М.: Эксмо, 2008. — 1198 с.

15. Месель-Веселяк В.Я. Виробництво альтернативних видів енергетичних ресурсів як фактор підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2015. № 2. С. 18—27.

16. Кириленко І.Г., Дем'янчук В.В., Андрющенко Б.В. Формування ринку українського біопалива: передумови, перспективи, стратегія. Економіка АПК. 2010. № 4. С. 62—66.

17. Яснолоб І.О., Чайка Т.О., Горб О.О., Радіонова Я.В. Концептуальні засади ефективного функціонування енергетично незалежних сільських територій. Економіка АПК. 2019. № 3. С. 115—122.

18. Shpykuliak O., Bilokinna I. "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. Baltic Journal of Economic Studies. 2019. Vol. 5. № 2. P. 249—255. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.

19. Kaletnik G., Honcharuk I., Okhota Yu. The Waste-Free Production Development for the Energy Autonomy Formation of Ukrainian Agricultural Enterprises. Journal of Environmental Management and Tourism, 2020. Vol. XI, Summer, 3 (43). P. 513—522. DOI: 10.14505/jemt.v11.3(43).02

20. Шпичак О.М., Боднар О.В. Теоретичні основи біоенергетики в контексті закону збереження енергії. Економіка АПК. 2019. № 8. С. 6—16.

References:

1. Khvesyk, M.A. (2019), *Ekonomika pryrodokorystuvannia: vektory rozvytku* [Economics of nature: vectors of development], Kyiv, Ukraine.

2. Vernadskiy, V.Y. (1988), *Fylosofskye mysly naturalysta* [Philosophical thoughts of a naturalist], Nauka, Moscow, Russia.

3. Rudenko, L.H. and Horylenko, Y.A. (1996), "Basic principles of sustainable development of regions and their implementation in Ukraine", *Neohrafycheskye problemy stratehyi ustojchyvoho razvytyia pryrodnoj sredy y obschestva* [Geographic problems of the strategy of sustainable development of the natural environment and society], RAN, Moscow, Russia, pp. 288—301.

4. Pradun, V.P. (2005), "Economic and ecological bases of sustainable development of regional agro-industrial complexes", Ph.D. Thesis, Economy, NANU. Ob'iednanyj instytut ekonomiky, Lviv, Ukraine.

5. Herasymchuk, Z.V. and Oleksyk, A.O. (2007), *Ekolohichna bezpeka rehionu: diahnostyka i mekhanizm zabezpechennia* [Ecological safety of the region: diagnostics and support mechanism], Nadstyr'ia, Luts'k, Ukraine.

6. Lopatyns'kyj, Yu.M. and Todoriuk S.I. (2015), *Determinanty staloho rozvytku ahrarynykh pidpriemstv* [Determinants of sustainable development of agricultural enterprises], Chernivets'kyj nats. un-t, Chernivtsi, Ukraine.

7. State Statistics Service of Ukraine (2019), "National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine" (2019)", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/menu/st_rozv/publ/SDGs-MonitoringReport_v08_-24.09.2019.pdf (Accessed 08 Sept 2020).

8. UNDP (2017), "Strategy of sustainable development of Ukraine until 2030", available at: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (Accessed 07 Sept 2020).

9. Kaletnik, G.M. (2018), "Diversification of biofuel production development is the basis for ensuring food, energy, economic and environmental security of Ukraine", *Visnyk agrarnoyi nauky*, vol. 11, pp. 169—176. DOI: <https://doi.org/10.31073/agroviznyk201811-21>

10. Palamarchuk, V. Honcharuk, I. Honcharuk, T. and Telekalo, N. (2018), "Effect of the Elements of Corn Cultivation Technology on Bioethanol Production under Conditions of the Right-bank Forest-steppe of Ukraine", *Ukrainian Journal of Ecology*, vol. 8 (3), pp. 47—53.

11. Honcharuk, I. (2020), "Energy independence as a socio-economic phenomenon", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 8, pp. 71—77. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.8.71

12. Honcharuk, I. (2020), "Biogas production in the agricultural sector — the way to increase energy independence and soil fertility", *Agrosvit*, vol. 15, pp. 18—29. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.15.18

13. Honcharuk, I.V. (2020), "Experience of formation of energy autonomy of rural areas: assessment of the role of cooperatives", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannya nauky i praktyky*, vol. 1, pp. 23—40. DOI: 10.37128/2411-4413-2020-1-2.

14. Kene, F. Tiurho, A.R.Zh. and Diupon de Nemur, P.S. (2008), *Fyzyokraty: yzbrannye ekonomycheskye proyzvedeniya* [Physiocrats: Selected Works of Economics], Eksmo, Moscow, Russia.

15. Mesel'-Veseliak, V.Ya. (2015), "Production of alternative types of energy resources as a factor in improving the efficiency of agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, vol, pp. 18—27.

16. Kyrylenko, I.H. Dem'ianchuk, V.V. and Andriuschenko, B.V. (2010), "Formation of the Ukrainian biofuel market: preconditions, prospects, strategy", *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 62—66.

17. Yasnolob, I.O. Chajka, T.O. Horb, O.O. and Radionova, Ya.V. (2019), "Conceptual principles of effective functioning of energy-independent rural areas", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 115—122.

18. Shpykuliak, O. and Bilokinna, I. (2019), "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 5, no. 2, pp. 249—255. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.

19. Kaletnik, G. Honcharuk, I. and Okhota Yu. (2020), "The Waste-Free Production Development for the Energy Autonomy Formation of Ukrainian Agricultural Enterprises", *Journal of Environmental Management and Tourism*, vol. XI, no. 3 (43), pp. 513—522. DOI: 10.14505/jemt.v11.3(43).02

20. Shpychak, O.M. and Bodnar, O.V. (2019), "Theoretical foundations of bioenergy in the context of the law of conservation of energy", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 6—16. *Стаття надійшла до редакції 10.09.2020 р.*